

kaları da bulunmaktadır. 5520 km² yüzölçümüne sahip olan Amasya ilinin 1985 sayımına göre nüfusu 358.289, nüfus yoğunluğu ise 65 idi. Diyanet İşleri Başkanlığı'na ait 1989 yılı istatistiklerine göre, il ve ilçe merkezlerinde 132, kasaba ve köylerde de 418 olmak üzere Amasya'da toplam 550 cami bulunmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA:

BA, TD, nr. 387, s. 353-355; BA, MAD, nr. 160, vr. 52^b, 58^a, 77^b, 99^a; TK, TD, nr. 26 (I. cild); nr. 34 (II. cild); Strabon, *Coğrafya* (*Geographika*) (trc. A. Pekman), Kitap XII, Bölüm III, İstanbul 1969, s. 58-60; İbn Battûta, *Seyahatnâme*, I, 327-328; Dukas, *Bizans Tarihi* (trc. VI. Mirmiroğlu), İstanbul 1956, s. 70, 75, 133, 134; Aşıkpaşazâde, *Tarih*, s. 73, 81, 103-104, 111-115; Neşrî, *Cihannümâ* (Taeschner), I, 87, 95, 98; O. C. Busbecq, *Türk Mektupları* (trc. H. Cahit Yalçın), İstanbul 1939, s. 78-80; H. Derschwam, *İstanbul ve Anadolu'ya Seyahat Günlüğü* (trc. Yaşar Önen), Ankara 1987, s. 278-296; Celâlzâde, *Tabakâtü'l-memâlik* (nşr. P. Kappert), Wiesbaden 1981, vr. 484^a-497^a; *Polonyalı Simeon'un Seyahatnamesi* (trc. H. Andreasyan), İstanbul 1964, s. 86; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, II, 183-194; J. B. Tavernier, *Les Six Voyages en Turquie, en Perse et aux Indes*, Paris 1682, s. 8; Mustafa Vâzih, *el-Belâbilü'r-râsiyye ft riyâzı mesâilil-Amâsiyye*, İÜ Ktp., TY, nr. 2574; H. V. Moltke, *Türkiye Mektupları* (trc. Hayrullah Örs), İstanbul 1969, s. 144-146; G. Perrot, *Souvenirs d'un voyage en Asie Mineure*, Paris 1864, s. 439-473; Ch. Texier, *Küçük Asya* (trc. Ali Suad), İstanbul 1340, III, 132-136; W. M. Ramsay, *Anadolu'nun Tarihî Coğrafyası* (trc. M. Pektaş), İstanbul 1960, s. 290, 352, 361, 363; Cuinet, I, 613-797; Hüseyin Hüsameddin, *Amasya Tarihi*, IV, İstanbul 1330-32 ve 1927-35; A. Gabriel, *Monuments Turcs d'Anatolie*, Paris 1934, II, 3-74; Uzunçarşılı, *Kitâbeler I*, İstanbul 1927, s. 93-140; a.m.f., *Saray Teşkilâtı*, s. 118-120; Gazi Mustafa Kemal, *Nutuk*, Ankara 1927, s. 19-20; A. H. M. Jones, *The Cities of the Eastern Roman Provinces*, Oxford 1937, s. 133-159; Şerafettin Turan, *Kanûnî'nin Oğlu Şehzâde Bayezid Vak'ası*, Ankara 1961, s. 53-80; Kenan Akyüz, *Ziya Paşa'nın Amasya Mutasarrıflığı Sırasındaki Olaylar*, Ankara 1964; Yaşar Yücel, *Kadı Burhaneddin Ahmed ve Devleti (1344-1398)*, Ankara 1970, s. 27-28, 111-177; *Amasya 1973 İl Yıllığı*; P. Kappert, *Die Osmanischen Prinzen und ihre Residenz Amasya im 15. und 16. Jahrhundert*, Leiden 1976; Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye Tarihi*, İstanbul 1984, s. 217, 247, 333, 423, 477, 688; S. Faroqhi, *Towns and townsmen of Ottoman Anatolia*, Cambridge 1984, s. 92, 143-144; Uğur Tanyeli, *Anadolu Türk Kentinde Fiziksel Yapının Evrim Süreci (11.-15. yy)*, İstanbul 1987, s. 69-71, 167; Refet Yınanç, "Selçuklu Medreselerinden Amasya Halifet Gazi Medresesi ve Vakıfları", *VD*, XV (1982), s. 5-22; M. Tuncel — S. Doğaner, "Amasya'da Turizm: Coğrafi İmkanlar, Sorunlar ve Öneriler", *Coğrafya Araştırmaları*, I/1, Ankara 1989, s. 47-68; Hirschfeld, "Amaseia", *RE*, I/2, s. 1743; M. H. Yınanç — B. Darkot, "Amasya", *İA*, I, 392-396; Fr. Taeschner, "Amasya", *El²* (İng.), I, 431-432.

İLHAN ŞAHİN - FERİDUN EMECEN

AMASYA ANTLAŞMASI

Osmanlı Devleti ile
İran arasında yapılan
ilk antlaşma

(11 Receb 962/1 Haziran 1555).

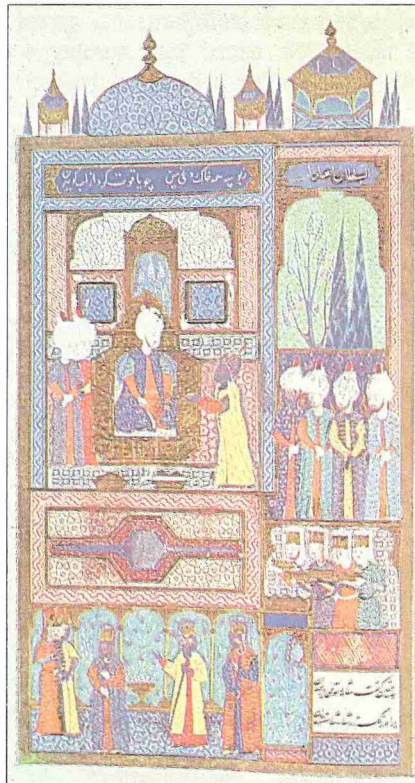
Safevîler'in Tebriz Seferi sonrası Osmanlı sınırlarına ve Doğu Anadolu'ya yaptıkları akınlar, Kanûnî'yi yeni bir İran seferine çıkmak zorunda bıraktı. Nahcivan Seferi adı verilen bu harekâta iki taraf arasında önemli bir savaş olmadı. Kanûnî'nin başında bulunduğu Osmanlı ordusu, Şah Tahmasb'ın Doğu Anadolu'da yaptığı yağma ve tahribin öcünü almak için Nahcivan'a kadar ilerledi. Tahmasb, Osmanlı ordusunun gücüne karşı başarılı olamayacağını bildiği için Kanûnî'nin karşısına çıkmadı. Osmanlı ordusunun geçeceği yerleri yakıp yakma, suları zehirleme, ahaliyi göç ettirme ve hatta tek bir yeşil ot bırakma gibi pasif bir direnişe başvurdu. Bunun neticesinde yiyecek sıkıntısı çekmeye başlayan Osmanlı ordusu, kışın da

yaklaşması üzerine baharda bir defa daha İran'a sefere çıkmak için Nahcivan'ı terketti. Kanûnî Erzurum'da iken Safevî elçisi Kaçar Şahkulu gelerek Tahmasb'ın mütareke isteğini iletti. Bu istek Kanûnî tarafından kabul edildi (26 Eylül 1554). Bu arada iki taraf arasında karşılıklı mektuplaşmalar yapılmakta idi. Bu yazışmalarda Osmanlılar'ın Safevîler'ce kutsal sayılan "Erdebil Ocağı"nı tahrip edecekleri yolundaki tehditleri ve bu tehdidin gerçek olduğunu ortaya koyarcasına Kanûnî'nin Amasya'da kışlaması Şah Tahmasb'ı telâşlandırdı ve barış istemesine yol açtı.

Bu maksatla 17 Mayıs 1555'te 100 kişiyi aşkın maiyetiyle Amasya'ya gelen Şah Tahmasb'ın Eşik Ağası Ferruhzâd Bey, 22 Mayıs'ta divanda kabul edilerek şahın hediyelerini ve barış isteyen mektubunu Kanûnî'ye sundu. Tahmasb bu mektubunda barış yolunun iki taraf arasında daima açık bulunmasını, iyi münasebetler kurulmasını, Kâbe ve diğer kutsal yerleri ziyaret edecek İranlı hacılara Osmanlı topraklarından geçmeleri için izin verilmesini istiyordu. Kanûnî'nin bu istekleri olumlu karşılayan ve antlaşma şartlarını belirleyen mektubu da 1 Haziran'da yeniden divana çağırılan elçiye verildi. Amasya Antlaşması esasen bu mektuba dayanmakta, Kanûnî'nin gönderdiği bu mektup antlaşmanın esaslarını tesbit etmektedir. İran'da sadece Hz. Ali'yi meşrû halife sayan müfrit Şii'lerin diğer üç halifeyi, sahâbeyi ve Hz. Âişe'yi lânetlemeleri ve bunu bir merasim haline getirmeleri demek olan Teberrâilîğin yasaklanmasına dair elçinin verdiği teminatın gerçekleşmesinin umulduğu, karşı taraftan herhangi bir saldırı olmadıkça Osmanlı hudut beylerinin İran'a karşı harekete geçmeyecekleri, İranlı hacıların kutsal yerleri ziyaret için Osmanlı topraklarından geçmelerine izin verildiği gibi üç ana nokta antlaşmanın esasını teşkil etmiştir.

Amasya Antlaşması, tam bir antlaşma vasfını taşımamak ve iki hükümdarın karşılıklı dostluk temennilerinden ibaret gibi görünmekle beraber Basra, Bağdat, Şehrîzor, Van, Bitlis, Erzurum, Kars ve Atabegler yurdu üzerindeki Osmanlı hâkimiyetinin Safevîler'ce tanınması anlamına gelmektedir. Amasya Antlaşması, Şah Tahmasb'ın ölümünden sonra II. İsmail'in tahta geçmesine kadar yaklaşık yirmi beş yıl yürürlükte kalmıştır.

Amasya Antlaşması sırasında devrin padişahının Safevî elçisini kabul merasimini tasvir eden bir minyatür (Süleymanname, TSMK, Hazine, nr. 1517, vr. 603^b)

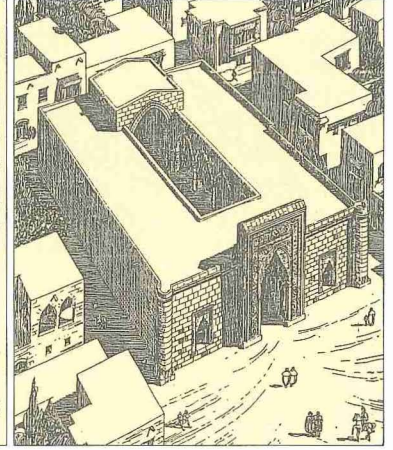
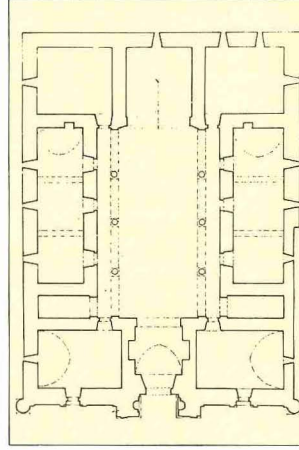
BİBLİYOGRAFYA :

O. C. Busbecq, *Türk Mektupları* (trc. H. Cahit Yalçın), İstanbul 1939, s. 78-80; H. Dernschwam, *İstanbul ve Anadolu'ya Seyahat Günlüğü* (trc. Yaşar Önen), Ankara 1987, s. 290, 292-293; Celâlzâde, *Tabakâtü'l-memâlik* (nşr. P. Kappert), Wiesbaden 1981, vr. 485^b-497^a; Feridun Ahmed Bey, *Münşeâtü's-selâtin*, İstanbul 1274, I, 625-626; A. Ekber Diyanet, *İlk Osmanlı-İran Anlaşması, 1555 Amasya Musalahası*, İstanbul 1971, s. 1-9; Fahrettin Kırzioğlu, *Osmanlıların Kafkas-Elleri'ni Fethi (1451-1590)*, Ankara 1976, s. 240-249; A. Allouche, *The Origins and Development of the Ottoman Safavid Conflict (906-962/1500-1555)*, Berlin 1983, s. 104, 144; Bekir Kütükoğlu, "Tahmasp I", *İA*, XI, 645.

İLHAN ŞAHİN - FERİDUN EMECEN

Amasya
Dârüşşifası'nın
planı ve
restitüsyonu
(A. Gabriel,
Monument
Turc
d'Anatolie,
Paris 1934,
II, şekil 32)

AMASYA DÂRÜŞŞİFASI

XIV. yüzyıl başlarında
inşa edilen bir tıp medresesi
ve şifhane.

Yâkutiye mahallesinde, Yeşilirmak'a paralel olarak uzanan cadde kenarında medrese plan şemasında inşa edilmiştir. Dârüşşifanın portalı üzerinde portal nişini üç yönde tek satır halinde dolanan Arapça kitâbesinden, yapıyı 708 (1308-1309) tarihinde, İlhanlı Hükümdarı Sultan Olcaytu Mehmed Han'ın karısı İlduş Hatun'un kölesi olan Anber b. Abdullah ile Anadolu Emiri Ahmed Bey'in inşa ettirdiği öğrenilmektedir. Ancak mimarı hakkında herhangi bir bilgi yoktur. Dârüşşifanın günümüze ulaşmamış vakfiyesinin 712'de (1312) düzenlendiği de bilinmektedir.

Yapı dıştan dışa 33.60 × 25.60 m. ölçüsünde bir alana, uzun eksenini boyun-

ca doğu-batı yönünde yerleştirilmiştir. Dikdörtgen bir avlu etrafında, uzun eksenine paralel iki revak sırası ve bu revakların gerisinde çeşitli mekânlar yer almış, giriş eyvanı ile karşısındaki ana eyvanla da yapı, avlulu iki eyvanlı bir şemaya sahip olmuştur. Ana eyvan içten içe 7.10 × 5.70 m. ölçüsünde olup sivri bir kemerle avluya açılmıştır. Üstü ise çatı-tonoz sistemiyle örtülmüştür. Ana eyvanın doğu duvarında iki yanı tuğla örgü söveli yüksek bir dikdörtgen pencere bulunur. Eyvanın iki yanında yer alan köşe mekânlarına, revaklara açılan yay kemerli birer kapı ile girilir. İçten içe 6.10 × 7.80 m. ölçüsünde, enine dikdörtgen olan bu köşe mekânlarının üstü birer beşik tonozla örtülmüştür. Avlunun iki tarafındaki revaklar ise zar, mukarnaslı ve profilli olarak çeşitlilik gösteren başlıklara sahip sütunlara dayanan muntazam kesme taştan sivri kemerlerle meydana getirilmiştir. Üzeri düz

taş bloklarla geçilerek örtülmüş revakların gerisinde yer alan uzun salonlar halindeki mekânlar yay kemerli üçer kapı ile revaklara açılır. 4.65 × 14.10 m. ölçüsündeki bu salonlar 0.60 m. genişliğinde tuğladan sivri kemerlerin desteklediği uzun beşik tonozla kapatılmıştır. Bu kemerler beden duvarları içine yerleştirilmiş bingi taşlarına oturmakta ve mekânlar da mazgal pencerelerle dışa açılmaktadır.

Revakların altına doğrudan doğruya bir kemerle bağlanan iki taraftaki beşik tonoz örtülü eyvanımsı mekânlar, âdeta portal eyvanının iki tarafında bulunan 7.80 × 4.40 m. ölçüsündeki mekânlara geçiş imkânı veren koridorlar halindedir. Batıdaki köşe mekânlarının giriş kapıları, doğudakilerden farklı olarak duvar örgü dokusuyla meydana getirilmiş olup sivri kemerlidir. Batı köşe mekânlarının üzeri de 0.70 m. ölçüsünde açılmayı önleyici birer taşkın tuğla kemerin kuvvetlendirdiği beşik tonozla örtülmüştür.

Taçkapı tarafındaki köşe mekânlarının önemli bir özelliği, 1.30 m. genişliğinde büyük birer pencereyle batı cephesine açılmış olmalarıdır. Bunlar yan cephelere ise birer mazgal pencereyle açılırlar. Âbidevi bir eyvan görünüşündeki taçkapı mekânı 4.10 × 6.50 m. ölçüsünde olup sivri kemerli, beşik tonoz örtülüdür. İki yanda 0.70 m. derinliğinde yay kemerli birer niş burayı hacim olarak daha etkili kılar. Taçkapı açıklığı ise kırık yay kemerli ve iki yanı profilli bir şekilde inşa edilmiş ve eyvanı 2 m. derinlikte bir nişle cepheye bağlanmıştır.

Mimarî özellikleri bakımından yapı caddeye açılan batı cephesiyle âbidevi etkisini günümüze kadar sürdürmüştür.

Amasya Dârüşşifası

